

REDACTIA

Arad, Str. Aulich (Adam)

ABO MENTUL

Araru Austro-Ungaria
 un an fl. 10; pe 1/2
 an fl. 6; pe 1/4 de an
 L. 2.50 pe 1 lună fl.

Araru de Duminecă pe
 an fl. 2.—

Araru Românica și străzinate
 pe an 40 franci.

Manuscrise nu se însoțesc.

ADMINISTRAȚIA

Arad, Str. Aulich (Adam)

INSERȚIUNILE

de 1 fr. garson: prima-dată
 7 cr.; a doua oară 6 cr.;
 a treia oară 4 cr. și timbru
 de 30 cr. de fiecare publi-
 cațiune.

Atât abonamentele cât și
 inserțiunile sunt a se plăti
 înainte în Arad.

Scrisori născute: 25
 pînă.

TRIBUNA POPORULUI

FONDUL LUI IANCU.

Va să zică, s'a găsit, în fine, o soluție în afacerea fondului pentru ridicarea unui monument pe mormântul neuitatului nostru erou național Avram Iancu. Soluție vrednică de liberalismul maghiar, de dreptatea maghiară. Amicul nostru, Titu Liviu Albin, păstrătorul fondului, acuzat că ar fi defraudat, ținut în arest preventiv de 14 luni, torturat și închis într-un cu totul brutalitate „legii“, a fost în cele din urmă achitat de Tribunalul din Alba-Iulia, după pertractarea de două zile ce a avut loc la 30 Noemvrie și 1 Decemvrie a. c. în fața acelui tribunal. Cu alte cuvinte, toată bunăvoința tribunalului n'a putut să-i dovedească nici o vină, în cele din urmă a trebuit să recunoască că acuzația a fost deșartă, că degeaba l-a tirit cu geandarmii la temniță, degeaba l-a chinuit acolo ca pe un făcător de rele, degeaba l-a ținut doi ani și mai bine sub stigmatele criminalității, căci a fost și este nevinovat.

Nevinovat? Nu, în ochii patrioților cu patentă T. Liviu Albin este un mare vinovat! Căci a îndrăznit să se însărcineze a lua răspunderea pentru un act de pietate, ce Români voiau să sevrșească întru memoria marelui lor Erou. A îndrăznit să se în păstrare fondul lui Iancu, și să încerce a-l scăpa de confiscare cu risicul onori și libertății sale.

Har' asemenea îndrăzneală în Ungaria se pedepsește aspru, chiar și în era „legii, dreptului și dreptății“. N'a putut fi, se înțelege, pedepsit prin sentință judecătorească asemenea crime, dar' a fost pedepsit cu o asprimea prin arest preventiv îndelungat și mereu prelungit sub fel de fel de pretexte, deși dovezile nevinovăției lui se gaseau dela început în mâinile tribunalului.

As'a este una la mână. Cu mult mai gravă este însă a doua: Tribunalul care avea să judece dacă T. L. Albin este vinovat de crima defraudării, și care a fost silit să recunoască că nu este vinovat, în același timp a enunțat prin sentință confiscarea fondului lui Iancu!

Ne întrebăm însă de unde și până unde? După care lege și după care paragraf se proclamă confiscarea unei sume, despre care se desvălește că n'a fost defraudată? În general ce are a face procesul de defraudare cu afacerea colectei pentru monumentul lui Iancu?

Sau doară pentru colectarea fondului s'a făcut procesul lui Albin? Noi știm în mod formal că nu, și nici nu se putea face. Colectarea fondului, chiar dacă s'ar admite că constituie o faptă nepermisă, nu este de atribuțiunea tribunalului, ci în cel mai rău caz poate constitui o transgresiune polițienească. Pe lângă aceasta afacerea colectei este deja transată încă dela 1895. Atunci, adevărat, poliția din Sibiu a decretat confiscarea, însă în urma recursului

lui T. L. Albin în toate instanțele administrative, ministrul de interne a revocat-o. Cum dară vine acum tribunalul, care a fost sistat pentru o crimă cu totul alta, să revină asupra unei afaceri terminată deja înaintea forurilor competente, să se pronunțe într-o *res judicata*, cu un cuvânt să decreteze din nou confiscarea, când misiunea lui era să cerceteze numai dacă T. L. Albin a furat sau n'a furat?

Noi credem că aceasta parte a sentinței din Alba-Iulia nu se poate basa pe nici un principiu de justiție, ci numai pe paragraful volniciei și a fanatismului național.

E vorba de Avram Iancu! De acel Iancu, la a cărui amintire șovinistii și astăzi tresaltă. Iși țin dar de datorința a lovi fără cruțare, pe drept pe nedrept, cu lege fără lege, decât ori Românii vorbesc de el sau își manifestă pietatea pentru memoria lui. Eată pentru ce a trebuit confiscat cu ori-ce preț fondul lui Iancu: eată în definitiv pentru ce a trebuit să se facă procesul și pentru ce a trebuit să îndure toate câte a îndurat, T. L. Albin!

Dar ne întrebăm, ne putem noi Românii mulțumi cu această fenomenală sentință? Nu mai e vorba de T. L. Albin. El și-a implinit misiunea, și-a luat partea curagiului său de Român. El a făcut tot ce omeneste-i-a stat în putință ca să salveze fondul. Acum rolul lui este terminat.

Credem însă că e de datorința noastră a tuturor, și în special a contribuitorilor și a actualilor păstrători a fondului să poarte de grijă ca sentința dăla Alba-Iulia să treacă măcar prin toate instanțele justiției, ca să vedem nu le va fi silă măcar instanțelor superioare să sancționeze o asemenea enormitate! Eventual, dacă și Tabla și Curia vor persista în orbirea națională a Tribunalului, să supunem afacerea la arbitriul grației Majestății Sale, care, sperăm cu încredere, nu va admite că este cu dreptate a opri un popor întreg să așeze o cruce la mormântul unui cavalier al Său, decorat pentru vitejia și credința sa către Tron și Patrie.

La toată întemplerăa nu putem lăsa fără o comună și energică protestare insulta ce s'a făcut poporului român prin confiscarea fondului lui Iancu...

Și acum câteva cuvinte în altă ordine de idei și mai dureroasă, și mai scârboasă de cât cele premergătoare: Știut este că afacerea fondului Iancu a ajuns pe mâinile tribunalului, în prima linie grație zelului vrednic de o cauză mai bună, ce au desvoltat „autorizații“ din Sibiu, ca să asmuțe autoritățile ungurești asupra amicului nostru T. L. Albin. Desele lor sgândăriri, fără nici o noimă și fără nici o trebuință, când cel puțin „președintele“ trebuia să știe cum stă afacerea, numeroasele lor notițe și întrebări prin „Kolozsvár“ și „Tribuna“ când perfide, când malițioase și când mincinoase, au fost moară pe apa

șovinistilor ca să însceneze acest scandalos proces.

Dumnezeu sau Belzebug va fi știind ce scopuri vor fi urmărit prin atitudinea lor românească, dar' rezultatul ce au obținut îl vedem acum.

Au „regulat“ va să zică și fondul lui Iancu, precum au „regulat“ mai înainte „averea națională“ și ceva mai de mult fondul tofalenilor! E un blăstem pe „autorizații“ noștri! Ori ce fac, ori ce întreprind, este predestinat a duce la desastru! Par a fi cuprinși de un duch rău, despre care am putea zice, intervertind cuvintele poetului german: *Der nie das Gute will, und stets das Böse schafft!* Gloria tibi, Domine „praeses“!

Tânguiri patriotice. „*Hazánk*“ în numărul seu de la 3 Dec. publică din peana baronului Kaas un articol în care se tângue grozav din pricina urcării cuotei și mai ales a perspectivei de a se spori mereu cheltuielile ministerului de resboiu și marină.

„Deja în anul trecut — scrie — era să se sporească marina și acum însuși M. Sa a spus contelui Teleky Sándor, că vasele de resboiu trebuie sporite, ceea ce numai înspre folosul fabricilor și comerțului austriac este. Unde o să ajungem?“

Pe coloane întregi arată apoi serăcia statului ungar, unde pentru a se mai echilibra bug-tul, ministrul de finanțe pune în perspectivă ridicarea foncierii (darea pe case) și sub titlu de reformă financiară, vrea să introducă darea pe venit, pe care apoi, după o cheie anume, în fiecare an o poate ridica.

De, ce 10 statui, trebuie recompensa'e!

Anachronism. Unii unguri încep a înțelege că „diszmagyar“-ul e un fel de anachronism în societatea modernă.

Bartha Miklós, de pildă, eată cum își bate joc de delegațiunea maghiară și de politicianii maghiari cari cred că pot impune având cap gol și zorzoane multe pe dănsii:

„Oare dacă ar trăi Montesquieu și ar vedea în Viena delegația maghiară, ce ar scrie în „Scrisori persane“?... După cum se raportează, multele „diszmagyar“-uri pe străzile Vienei presintau un aspect pitoresc. Desigur. Cam așa trebuie să fie un stol de sturzi galbeni în mijlocul unei păduri verzi. Strălucire, fudulie! Cămilii, elefanți, rinoceri n' au dus cu dănsii, deși aspectul era să fie atunci mai pitoresc.

„Și mergeau, vitejii Șeșezeci (delegații) luptați, gravi, cu pene la pălării, în pompă mare, sclivișiți și bine pieptenați. Poporul vienez se uita lung la ei, zimbea chiar văzându-i. Caricaturile panteriane ale lui Arpád cel cu manta de panteră. O avere întreagă purtau pe umeri. Avera lui Tiller Moritz, croitor, care, pare-mi-se, fiindcă croiește bine, a ajuns ... magyar nemes! ... Săbiile zdrăngăneau — sgomotos — pe treptele Burgului. Adevărat pitoresc! Cam țigănos însă. Pentru că nu fudulia li se potrivește celor cari atât de rușinos au pierdut lupta cu cuota. Ci în haine groase și în papuci de lemn ar trebui să umble ceata aceasta de sermani!“...

Exposeul contelui Goluchowsky.

(*) Exposeul contelui Goluchowsky a fost mai mult o parafrasare a mesagiului rostit în Delegațiunii de M. Sa Monarchul. Se înțelege, cu multe adogiri și explicațiuni.

Sunt trei lucruri mai ales, cari ne interesează de aproape pe noi Românii. Asigurarea că pacea Europei nu este prin nimic primejduită; chestia emigrărilor și în legătură cu asta colonisările în continentele îndepărtate, — și mai presus de toate lauda, cuvintele calde cu care ministrul comun de externe a vorbit despre proșirea României.

Ce dovedește aceasta? Că M. Sa Monarchul nostru și toți sfetnicii sei nu numai recunosc aptitudinile înalte ale neamului românesc, dar la prilejuri date țin să și manifesteze admirația ce o au în fața înaltelor calități ale grosului neamului nostru. Dovește, mai presus de toate, bunele relațiuni între cei doi monarhi și între cele două state. Și prin urmare: cât de mult bărbății de stat maghiari încredinșează planul monarhilor Francisc Iosif și Carol I, când prin atâtea lovituri ce aduc națiunii române din regatul S-tului Stefan indispuin întreaga românie din regatul de la Dunăre.

Nu credem, că România mai are nevoie să i-se certifice locul distins ce-l ocupă între toate statele din resăritul Europei. Ne bucurăm, cu toate acestea și înregistrăm îndeosebi laudele ce contele Goluchowsky aduce Românilor din regat și înțeleptului lor rege. Ne bucurăm nu numai pentru că din razele acestor laude cad o parte și asupra noastră, ci pentru că ne place a crede un lucru: între atâtea bărbăți de stat maghiari tot se va găsi câte unul, dacă nu azi, apoi mâine, care văzând stima și simpatia de care se bucură România în străinătate, înaintea oamenilor serioși, își vor trage seamă să trateze și ei mai blând cu frații poporului ce un regat atât de înfloritor a întemeiat la gurile Dunării.

Că pacea nu e amenințată prin nimica, earăși ne bucurăm. Ne gândim, că lupta noastră națională numai în timp de pace poate să ajungă la un rezultat oare-care. Ideia unora dintre Români, că în vreme de strimtoare ne am putea impune mai mult, nu prea o împărtășim, deoarece ce și atunci cei mai periculoși Ungurii sunt. Și la Viena și în altă parte, ei ar fi deci menajați și ascultați, ear noi lăsați la discreția lor.

Chestia emigrărilor contele Goluchowsky a înfașisat-o ca p'un rău ce numai prin colonisări în alte continente s'ar putea ameliora. N'a spus-o tocmai așa, dar Ungurii astfel au înțeles-o și toată presa lor în punctul acesta îl combat destul de energic pe ministrul de externe. Deși în-

deosebi din Ungaria emigrează mulți, toți Ungurii nu cred că populațiunea emigrată s'ar mai putea păstra ca cetățeni ai monarhiei așezați într-o colonie oare-care. Presa maghiară obiectionează următoarele:

Emigrările din Ungaria se pot împedea numai înlăturând cauzele — serăcia — care le provoacă. Ce să ne gândim deci la emporii de industrie și comerț ce ar fi să se deschidă în alte continente, când la noi acasă dela acul cu gămalie începând și până la cele mai luxoase obiecte, toate sunt fabricate streine! Să dezvoltăm deci industria aici acasă, să dăm de lucru celor cari altminteri emigrează, și boala e leucuită. Cât despre emigranții din Austria, facă ministerul austriac ce va voi, pe Unguri nu-i importă, și chestia aceasta nici nu este chestie comună de politică externă...

Tochmai de aceia și sporirea cheltuielilor pentru marină și perspectiva ca în viitor să se cheltuiască încă și mai mult pentru dezvoltarea marinei, pe Unguri nu-i prea încălzește. Ei cred anume, că emigrații din monarhie chiar când am avea colonii, nu s'ar duce de cât unde se duc și acum: în Statele-Unite. În alte părți, sub climă caldă, nici nu pot trăi. Contele Goluchowsky să nu creadă deci că obștea maghiară ar fi dispusă a cheltui vre-odată bani pentru scopuri de expansiune prin alte continente. Sunt ele destule mizerii acasă, nici bani, nici oameni nu avem să cheltuiem întru a urma politica celorlalte state mari, cari caută emporii și să facă colonisări prin Asia și Africa.

Ear noi zicem numai atâta, privitor la această obiecție: multe n'au vrut Ungurii, dar când s'a zis la Viena: „muss sein“, — s'au imblânzit și au votat.

Cât despre contele Goluchowsky, desigur că el nu pune în perspectivă decât planuri cari se vor și realiza!

Cuota în Dietă.

Eri s'a început în Dietă discuția asupra cuotei. Raportor al proiectului este Neményi, care și-a început raportul făcând istoricul cuotei.

Endrey îl intrerupe: Ce mai istorie! Mai bine spune scurt: jupoirea Ungurilor! Unde-i Falk, catafalce? (mare ilaritate).

Hentaller: Fiecare cinci ani ne costă 5 milioane.

Neményi (continuând) Majoritatea a fost însă silită, să ia în considerație împrejurările...

Kubik. Care majoritate? Aia, care a costat 3 milioane?

Neményi. Majoritatea Dietei.

Kubik. Cât ai primit din milioanele alea?

Presidential îndrumă la ordine pe Kubik.

Neményi face mai pe larg teoria contribuțiilor ce s'a luat în vedere la stabilirea cuotei.

Recunoaște că e vorba de greutatea mari ce se pun pe țeară. Atât echitatea însă cât și nevoile, și mai presus de toate considerațiunile politice, au îndemnat comisia bugetară și guvernul să primească cuota de 34.4. Recomandă Dietei proiectul spre votare.

Kossuth în numele partidei sale deja și din punct de vedere principiar refuză a primi cuota. Cu citațiuni multe și comparațiuni dovedește serăcia țerii și conchide că cuota nu numai nu este a se ridica, ci ar trebui scăzută. Chiar camera comercială din Budapesta s'a pronunțat contra urcării.

Pichler. Presidential ei este Lánzy Leo! Desigur va vota cu noi (ilaritate). Lánzy este matador guvernamental.

Kossuth citează eărășt dintr-o carte economică.

Voci. Cine-a scris-o?

Kossuth. Chiar Matkovits secretarul actual de stat, care acum zimbește.

Voci. Așa?! O să-l punem în cearșaf ud (Vizes lepedő).

Kossuth. La Viena s'a urmat adevărată târguială țigănească. Țigani înși au fost austriacii, cari au păcălit pe Ungurii cavaleri.

Propune o moțiune motivată care ținde la respingerea proiectului.

(Kossuthistii aplaudă)

Ședința s'a suspendat și în urmă Barabás își desvoaltă interpelarea privitoare la „hier“.

„Hier“ în Dietă.

În ședința de Luni a Dietei Széll a răspuns interpelării deputatului kossuthist Barabás (arăcan în chestia „hier“.

Kossuthistii au făcut zarvă mare. Așa a început Széll să vorbească și i-a strigat:

importanta publicațiune „Siebenbürgische Quartalschrift“.) Că această revistă a Sașilor (ea apărea la fiecare sfert de an în tipografia lui Hochmeister) a trebuit să fie un puternic stimulent pentru Români, se vede și din atitudinea ei față de poporul nostru. Deja la început Românii sunt acolo numiți „eine Nation di noch auf der untersten Stufe der kultur stehet; Gelehrsamkeit und Wissenschaft werden von ihnen nicht vermisst und ihre Sprache wird so lange noch jeder fremden kultur den Eingang verwehren, bis sich geschickte Männer genug erheben, die mit Einsicht und Wahl de gemeinnützigen Schriften anderer gebildeten Nationen in ihre Sprache übertragen...“)

Desigur un echou la aceste cuvinte de admonițiune a fost înțelegerea societății filosoficești.

Ideile de care societatea românească voia să se conducă în mare parte încă erau proprii societăților existente deja. Așa bunăoară ideile filosofice și de morală erau preocupățiunile generale în acest timp. Tochmai în 1795 apăruse la Hochmeister publicațiunea maghiară: „Az erkölcsöknek és a világi dolgok folyásának kiseded tüköre...“ Nu mai puțin erau comune preocupățiunile istorice.

1) Vezi programul acestei publicațiuni în Vol. I., p. 26.

2) Vol. I., p. 6.

„Hoch, dreimal hoch.“

Și apoi s'a urmat:

Olay. S'auzim pe Prohasca!

Endrey. Ce a poruncit Krieghammer?

Széll ajungând în sfârșit la cuvânt, a spus că potrivit legii de la 1889, și ei cari nu sunt în serviciu activ, când se prezintă la raport, stau sub disciplină militară. S'a întemplat însă că în Boemia unii rezerviști să demostreze strigând „Zde“

Hentaller. Bravi bărbați.

Thaly. Husiți! Bravo lor.

Széll. Deoarece-ce demonstrația începuse a lua proporțiuni îngrijitoare, ministrul comun de război a trebuit să dea ordinul care să pună capăt demonstrațiilor. Nu contra Ungariei s'a luat deci vre-a măsură, nici contra limbei maghiare. Cât despre cei pedepsiți în Ungaria, nu de aceea au fost pedepsiți pentru-că s'au înștiințat ungurește, ei pentru-că nu s'au înștiințat cum prescrie legile și poruncile militare.

Voci. Ei, asta-i, brava răspuns. Labanț numai vorbește astfel.

În replica sa, Barabás nu s'a genat să amintească eară de martirul (pentru maghiarism) Păcurariu din Micălaca, deși chiar foile ungurești au arătat că eminciunș toată istoria cu martiragiul maghiar.

Barabás nu ia la cunoștință răspunsul. Dieta însă cu 129 voturi contra 41 ia la cunoștință răspunsul.

Ugron protestează împotriva chipului cum s'a votat: notarii nu au însemnat adevcă pe cei cari au votat pentru și contra.

Președintele. Nu ne rămâne atunci de cât să facem mâne altă votare.

Ședința se ridică.

Scrisoarea lui Apponyi.

Contele Apponyi Albert a adresat alegătorilor sei din Jászberény o epistolă deschisă (cu data 3 Dec.) în care își motivează atitudinea sa în chestia cuotei. Se știe anume, că atât el, cât și președintele fostei partide naționale Horanszky, au luptat mereu contra ridicării cuotei. Acum însă amândoi votează cuota și nu mai accentuează nici independența vamală. Tenorul epistolei este pesimist: Ungurii, zice Apponyi, trebuie să rezigneze și să se supună, așa zicând, politicii forurilor mai înalte.

Vom reveni.

DIN ROMANIA

Bugetul.

Până acum au fost trimise la ministrul de finanțe bugetele ministerelor de instrucțiune publică, război, interne lucrări publice și justiție.

După cum se vede, bugetul ministerului de culte și instrucțiune publică se încheie cu suma de lei 553.531 în nituri și lei 30.900.000 la cheltueli, plus de cheltueli de lei 2.431.000 față de bugetul exercițiului cugetului curgător.

Bugetul de cheltueli al ministerului de război e de 51.740.000, iar sporul de actualul buget de lei 5.810.000.

Bugetul ministerului de interne ține lei 19.556.000 la cheltueli și lei 571.000 la venituri. Sporul de cheltueli de lei 1.004.000.

Bugetul ministerului de justiție vede lei 6.716.000 la cheltueli și lei 2.000 la venituri. Și aci e un spor de cheltueli de lei 26.800.

În fine, cheltuelile ministerului lucrări publice sunt trecute în buget cu suma de lei 5.300.000, adică cu un plus de cheltueli de lei 382.000 față de bugetul exercițiului curent.

După cum vedem, sporul de cheltueli față de bugetul exercițiului curgător de lei 8.870.000 în cifră rotundă.

Aniversare.

Ziua de 28 Noemvrie, aniversarea căderii Plevnei, va fi sărbătorită și anul acesta cu pompa obișnuită.

În dimineața acelei zile, la orele 10 se va oficia la biserica Spirea Veche dealul Spirei, un serviciu religios de înmorminare, la care vor asista M. S. R. A. S. R. Principele moștenitor și autoritățile militare.

După sfârșirea slujbei, Majestatea Sa Regele și A. S. R. Principele Moștenitor vor trece în revistă compania de muzicanți din curtea bisericeii.

Seara se va da un banchet militar la Palatul regal.

Presă despre expozitul lui Goluchowsky.

„Le Temps“, marele ziar francez scrie următoarele despre expozitul lui Goluchowsky:

„Dacă vom urmări cu deosebit interes expozitul contelui Goluchowsky, câmpul însă bine actualele relații austro-ungare sub forma rezervată și înăbușită oarecare va trebui să recunoaștem moderarea declarațiilor. Austro-Ungaria a reușit o victorie sigură la București. Mișcarea antimaghiară din România a înecat.“

Întrebăm acum pe „autorizații“ și pe cei cari aveau răbdarea să citească într-o orgie cu tradarea d-lui Sturdza: cine acum trădător? Eată, au venit la pușcă conservatorii? Luat-a politica României!

Între aceștia, locul întâiu se ocupă la ocupat Episcopul Gerasim Adamovici, care pe-cum am arătat, fusese instituit de guvern și ca revisor al acestor ziar publicat. Nu mai puțin a trebuit să fie alături de dânsul, dintre „preoții învețați“ su bisericii răsăritului“ protopopul Radu Tepeș și danielul preot din Satulung Vasile care a tipărit din a sa cheltuielă gramăniștii lui Tempea. Sub „doctori“ trebuie să înțelegem pe Molnar, care nici de interpretarea acesteia n'a putut fi străin. Un loc de căpetenie îi era fără îndoială rezervat vechitului secretar al lui Adamovici, lui Budai, autorul optimistei încercări asupra „Uniunii celor trei națiuni din Transilvania“. Tot atunci a trebuit să fie deja în Sibiu venit de la școala din Cluj, scriitorul parțial Vasile Aron, fișcă la Consistoriu. Nu puțin au trebuit să știe de planul găsirii Klein și Șincal. În cât pentru Klein el a avut sesse relațiuni cu Adamovici în chestia tipăririi bibliei) ear Șincal părăsise deja la 1794 Blajul, gonit de intrigile catolice — două dovezi, că ei au sprijinit ideea publicațiunii de la Sibiu.

Și cu toate că „societatea filosoficească“ era compusă din acești mari bărbați în istoria neamului nostru, proiectatul

1) Scrierea lui Aron, asupra lui Leonat, se potrivește mult cu tipul de bețiv ce era figureze în prima încercare.

Vezi programul aceluia!

1) Papiu Iarlas, — Istoria Rom. I, 203.

FOIȚA „TRIBUNEI POPORULUI.“

Inceputurile ziaristiceii noastre.

1789—1795.

(Urmare.)

Am redat pe larg în numărul trecut programul, fiind că în el regăsim în mare parte ideile cuprinse și în programul primei încercări de la 1789, ear' acest fapt ne dovedește clar, că și de astădată societatea românească a stat sub influențe streine. Acum nu mai era însă societatea francmasonă, care o determină, — căci aceasta se disolvase deja la 1790 — dar erau societățile cari se formaseră dintre fostii „sofi“ de principii umanitare.

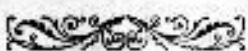
Papiu Iarlas afirmă, că societatea filosoficească s'a format după pilda Ungurilor, cari la 1794 își constituiseră o societatea culturală în Târgu-Mureșului sub conducerea amintitului guvernator Bánffy György, — societate din care mai târziu s'a alcătuit și așa numita „Societas philohistorum Transilvaniae“, cu scop de a publica tot ce se scrie privitor la istoria Transilvaniei și a pregăti material pentru o istorie pragmatică. (Vezi Adolf Hochmeister, op. cit).

Mai probabil însă este că Românii s'au inspirat în această acțiune al lor de la Sașii din Sibiu, cari deja din 1790 porniseră în o direcție de acest fel, redactând

VORBIREA dlui Dr. A. LAZAR

rostită la 22 Noevre

Înaintea Curții cu jurați dela Or.-M. în procesul intentat de dl dr. D. Magdu, dlui Russu Șirianu.

În ziua de 22 Noevre înaintea Curții cu jurați din Oradia dl D. Magdu, avocat în M.-R. adna, a cerut pedepsirea dlui Russu Șirianu, care numărul 20 al „Tribunei Poporului“ scrisese următoarele :

„Celor dela „Tribuna!“ Ce ați zice într'o bună dimineață v'ați pomeni că Pulszky Károly v'e cere socoteală (ori satis facție) pentru cele ce ati scris despre el? Nu i-ați trimis să se plimbe? Ear Pulszky n'a fost ar'us per sup de meari, nici n'a fost ținut în temniță, ci absoțat după formă și lege.

Colaboratorul vostru Magdu din Radaa face deci bine să se as'empere, că altfel compătimirea ce i s'a ar'etat p'aici din milă, ar putea să se schimbe în indignare. La tot ce s'ul urit v'ide de voi când zice că a fost arestat, adus sub escortă și aruncat în temniță, pentru fapte cari n'au a face cu judecătoria criminală. Să nu uitați că din România a fost extradat numai în urma verdictului comisiei rogatoarie compusă din judecători independenți români.

În felul logice din declarația sa cu care s'impodobit ieri coloanele ziarului vostru „Autorisat“, mâne ne putem pomeni că o să trimiță și Kriványi să ne ceară satisfacție calderescă.

Prin șirele acestea dl Magdu s'a vătămât în onoare și vorbit de calomniat. Într'adevăr, nu e lucru de toate zilele, ca un avocat să fie asemănat cu Krivány, vestitul al banilor săracilor.

Dl Russu Șirianu era vrednic de adevăr, însă numai dacă a scris neadevăr; ear' dl Magdu trebuia să dovedească înaintea tribunalului, că e nevinovat ori, cel puțin, dl Russu să dovedească d-sa că dl Magdu nu e bată pe piept, ci să tacă molcom.

Dar' nu, dl Magdu abea a scăpat de sub cercetarea pentru care fusese adus din România cu șupa și așut în arestul preventiv din Arad, s'a pus să dascăleasca lumea, scriind articole în „Tribuna“ din Sibiu. Însemnătate acest fapt dă procesul: e un proces pornit în urma înmănușării dlui Dr. I. Rașiu, care credea că cine știe ce om de preț a fost în dl Magdu, corespondentul de pe Murăș al „Tribunei“.

Etată de ce suntem siliți să vorbim și după-ce am câștigat procesul ear' Magdu a eșit din sala tribunalului opărit, încât nu știa pe unde-

înaintea tribunalului dl Magdu cerut să se cetească hotărîrea

numărul 7942 din 1897 a tribunalului din Arad. Chiar din această hotărîre se poate vedea însă că dl Magdu a fost arestat și închis. Ear' că, peste tot, câte a săvârșit dl Magdu ca avocat și ce lucruri frumoase a lăsat când a fugit în România, cetitorii vor pute să judece din următoarea

Vorbire de apărare

ce dl Dr. Aurel Lazar a rostit înaintea tribunalului din Oradia.

Onorată Curte cu jurați! Onorat Tribunal!

După-ce dl Magdu ceruse el însuși citirea unui act privitor la faptele sale din trecut, pentru a lămurii deplin dacă clientul meu dl Russu Șirianu a spus neadevăr ori a scris întemeiat pe fapte, am cerut și eu să se urmeze cu dovedirea în scris și să se citească înaintea onor. tribunal unele acte încheiate în atâtea p'ere ce s'au ridicat împotriva învinitorului nostru după-ce el a fugit în România. D-sa nu s'a învoit însă la aceasta. Li este deci recoare să vorbim aici despre isprăvile d-sale din trecut. Și fiindcă on. tribunal a hotărît a nu se citi dovezile, am fost pușt într'o stare oare-cum grea. D-nii jurați vor cumpeni însă lucrurile și vor ști ce să creadă de omul care fuge de lumină.

E, mai presus de toate, de mirat, că în loc de-a veni aici să dovedească nedreptatea ce i-ar fi făcut clientul meu, dl Magdu se apucă și prin cuvinte grele, cari rar se aud într'un loc sfânt, cum trebuie să fie locul unde se împarte dreptatea, îl înfățișează pe părți ca pe un om de nimica, desbrăcat de o-i-ce simțire de cinste, ca p'un fel de seibatic, care se năpustește asupra altora, dar' care când i-se cere socoteală, fuge, căci ar fi fricos și vezi doamne, îndeosebi, cu d'alde Voniga și Magdu nu a îndrăznit să stea față în față. Mă ridic din toate puterile mele împotriva acestor învinuiri ticăloase și nedrepte și declar că ori-și-câtă prietenie aș av'e pentru învinuit, dacă numai o umbră de bănuială ar încapa asupra deplinei sale cinste, n'aș fi primit să-l fiu apărător.

Și fiind că părătorul Magdu vorbește de cavalerism și impută multe și mărune dlui Russu, ian' să vedem ce fapte strălucite a săvârșit d-sa chiar pe acest teren.

Se știe adecă în Arad și jur, căci pe acea vreme lucrurile ajunseseră să se publice prin foi, că dl Magdu, buclucaș cum era, vătămase chiar la tribunal pe candidatul de avocat Jelfy (acum avocat în Budapesta). Acesta i a cerut îndată socoteală cavalerescă. D. Magdu însă a umblat cu tot felul de chichițe, ca doar-doar d'o amana treaba, ori chiar va scăpa de duel. A cerut un juriu de onoare, căci în dosul acestor cereri caută să se refugieze cei mai mulți fricoși, ale cărui hotărîri erau obligatoare. Martorii s'au întrunit earăș, au hotărît ziua și locul și chipul cum are

să se facă duelul. Când colo cine a lipsit de pe teren, cine a retras martorilor mandatul și nu s'a dus să se bată? D. Magdu, care curând apoi a șters-o și din Arad.

Dacă n'ar fi deci de cât acest singur fapt, și dl Russu avea dreptul să refuze a sta de vorbă cu dl Magdu în afaceri cavaleresti. N'a fost deci frică la mijloc, ci clientul meu își datora sieși onoarea de a nu se bate cu oameni cari au asemeni lucruri la răvaș. Om cinstit numai cu oameni fără nici o pată e îngăduit să se bată. Cât despre cealaltă învinuire: că dl Russu nu a provocat la duel pe Voniga, și aceasta își are motivul său binecuvântat: opinia publică ea însăși refuzase a adevăratul ei preț, adecă la disprețul ce li-se cuvenea acelor pamflete, numite așa chiar de autor, osândite de toți, pamflete în cari erau bajocorii și calomniile mai mulți bărbați stimați în viața publică românească, pamflete în cari tot ce se scrisese despre dl Russu erau calomniile murdare. Tot așa de adevărat este apoi, că în procesul cu Voniga, nu dl Russu a fugit de judecătă, ci dl Voniga nu s'a înfățișat, să și mai susțină p'ara, așa că tribunalul din Oradia l'a și osândit la purtarea cheltuelilor. D. Magdu vorbește însă fără să știe ce spune și nu se rușinează a veni cu acușări proaste și mincinoase că în loc de a veni la tribunal, clientul meu ar fi petrecut prin birturi. Ce disgustător!

Care este de altfel temeiul moral al vieții d-lui Magdu, puteți judeca, d-lor jurați, chiar din mărturisirea cu care și-a început vorbirea. Doar el însuși a zis: „Sunt un om naufragat“ (cu care s'a înecat corabia) și că „m'am exilat de bună voie, lăsând încurcate lucrurile cancelariei mele“. Așa? de bună voie?... O să arăt eu că nu de bună voie ci pentru-că păcatele ce făcuse prea erau multe la răboj... De bună voie, încât se ascunde vre-o opt ani p'acolo, fără să dea semn de viață, fără să scrie măcar un rând celor pe cari îi p'rlise și ai căror bani nu-i socotise! Și nu se întoarce îndărăt decât cu șupa! Și nu scapă de judecătă decât printr'o lipsă de formă, ce nu se îndeplinise din partea celor-ce își căutau banii pe cari Magdu îi uitase la sine și-i dusesse la drumul lung spre exilul de bună voie.

Mare cutezanță, ori mai bine: e de ris Magdu când zice că numai rășbunarea lui Sturdza, primul ministru d'atunci, la dat pe mâna legilor țerii noastre, căci de altfel ministrul de justiție Stătescu nu fusese de părere că trebuie extradat. Par-că un prim-ministru al României n'are altă treabă, decât să ia cunoștință de biata existență a unui fugar. Și apoi de ce-i era teamă și se împotriva Magdu să fie adus îndărăt și să stea în fața legilor patriei sale, înaintea tribunalului dela care acum cere scut și să-i repareze onoarea?

Cutezanța își ajunge culmea când Magdu zice că nu era tocmai mare păcatul ce-l apăsa: că nu se socotise cu clienții sei, deoarece-ce, zice el, aceasta o fac aproape toți avocații așa că ar trebui o temniță mare, dacă ai vroi să pedepsești pe toți

câți au făcut ca el. Așa? Ei bine, eu protestez împotriva acestei insulte ce se face corpului avocaților din țeara noastră și voui avea onoarea să arat d-lor jurați că nu pentru un singur fapt a fost perșupat dl Magdu, ci pentru multe, pe care alți avocați desigur nu te-au săvârșit.

D-lor jurați! Vieța de toate zilele ne înfățișează tot felul de arătări, cari însă toate ne trec pe dinainte cu o iuțeală aproape amețitoare. Tocmai de aceea și efectul lor este trecător și o icoană din cele multe ne rămân în suflet numai până ce vine alta să-l ia locul. Puține sunt arătările cari să lase în sufletul nostru urme mai adânci și mai traice. La toată întâmplarea: ținem în minte și ne impresionează lucrurile ori foarte frumoase ori foarte urite. Și mi se pare că îndeosebi cele urite, pentru-că aproape așa ne e firea: mai greu putem suporta frica, disprețul esecitează un efect mai trainic, după cum și greața sufletească mult trebuie până să dispară.

Procesul de azi este și el o arătare nu de toate zilele. Nu aceea nevinovată „postă redacțională“ merită să ajungă veștită, ci faptul că în virtutea p'rei, suntem chemați aici, că p'rătorul cere satisfacție socială de la jurați și pedepsire de la tribunal, apelează la bunătatea apărării sociale și cere scutul omnipotenței statului, crezând că e vrednic de toate acestea; — faptul acesta, d-lor jurați, esteticește este murdar ear moralicește scandalos (eszteetikailag rut, erkölcsileg megbotránkoztató) și juridicește imposibil.

Lucru ciudat însă: psihologicește totuși e motivat. Pentru că sufletul d'o potrivă este acceptibil atât pentru mărș cât și pentru urit; are arme în toate privințele și este consequent în ambele direcțiuni. Consequența aceasta este însă numai circumstanță agravantă, și dacă lucrul urit se și poate motiva psihologicește, nu-l absoiva pe părător de critica caracterisată-mai sus și nu-i dă drept moral și basă de drept să arunce asupra clientului meu difamațiunea că a calomniat și vătămât onoarea.

Pentru-că față cu un om inteligent, care vrea să fie stimat în societate, acușarea că a calomniat și vătămât onoarea cuiva, este tot așa de gravă cași când ar fi învinuit cu omor. Pentru-că om a vrut să omoară calomniatorul, ș'anume să omoare sufletul; nu mort caută, ci vieță moartă; nu vrea să-i stângă vieța, ci să i-o facă imposibilă; nu lacrimile și mila oamenilor vrea să o deșepte pentru cel luat la țintă, ci disprețul și genirea... Ce-i adică vieța fără onoare, ce este societatea fără oameni cinști! Respons veți da D-Voastră, d-lor jurați, chemați azi tocmai ca păzitori ai onoarei.

Îndouit de difamantă este acușarea aceasta față de clientul meu, care ca ziarist ar fi săvârșit faptul ce i-se impută, care ar fi abuzat astfel de poziția deesebită de care se bucură, usând de prerogative, când îndatoriri când atacă onoarea altora. Dacă acușarea aceasta ar avea basă, nu aș fi primit să fiu apărător, căci azi rolul

acesta mă pune chiar în față cu un coleg, ceea ce nu e lucru plăcut.

Pot să vă declar însă liniștit că clientul meu e nevinovat, că în articolul incriminat nu se cuprinde vătămare de onoare și calomnie, pentru că în lipsă de substanță obiectivă nu se poate comite, nu e calomnie, ci numai adevăr trist.

Și deoare ce învinuirea e fără temei și deoare ce este îndoit de urfă învinuirea ce se aduce clientului meu: e foarte natural că e îndoit de urfă și ceea ce face acuzatorul, voind să murdărească un om nevinovat, uitând proverbul: nu arunca în nimeni cu petrii, ca la urmă să nu îți tu lovit!

Dar' să revin la articolul incriminat. Ce a găsit dl Magdu vătămător în articol? Când tot ce cuprinde, este curatul adevăr? Ce a găsit că e calomnie? Afirmatiunea că Magdu a fost adus cu șupa și că se zice că D-sa ar fi stat în temniță condamnat!... Dar' nici D-sa nu tăgăduiește că cu șila a fost adus. Ear' cât despre învinuirea că clientul meu l'ar fi prezentat ca p'un om osândit deja, vorbind de temniță, apoi mai ales noi avocații trebuie să știm că lumea laică nu prea face deosebiri juridice... În public e destul dacă se știe că cineva a fost curentat, adus cu șupa și ținut în arest preventiv... nu se mai întreabă după forme, a căror însemnătate îndeplin numai oamenii de legi o apreciază.

S'apoi ca să se poată susține acuzarea, ar trebui să se dovedească intenția: că acuzatul într'adevăr a voit să vătămă onoarea și să calomnieze pe dl Magdu. Când clientul meu constată însă numai fapte petrecute, când nici nu adaugă, nici nu le colorează, nici consecuențe nu trage, ci scrie incidental, într'o polemică cu alt ziar, și nu articol de-adreptul la adresa dlui Magdu, ci în posta redacției, e clar că intenția de a-l expune pe dl Magdu disprețului public, să-l rușineze în fața oamenilor, n'a existat. Că despre dl Magdu se pot afirma însă lucruri, despre carți și D-sa crede că-l fac de ris și ocară înaintea lumii, căci de aceea cere acum să fie reabilitat, e trist pentru dl Magdu. Dar' nu se poate pedepsi nimeni pentru că spune adevărul și un ziarist mai ales chiar e dator să lupte pentru adevăr. Nu e vinovat nici clientul meu.

Mai bine veți putea judeca însă dacă a existat ori nu intenția, după ce vă voi înșira actele carți apăsau asupra dlui Magdu, și pe carți deși acuzatul le cunoștea, s'a mărghinit numai să-l admonesteze, să nu facă pe grozavul, căci trecutul seu nu e fără pată, prin urmare să tacă molcom.

Am avut onoare să cer cetirea unui dosar întreg, tot cauze grave. Dl Magdu s'a spăriat însă. Am depus de asemenea în mâinile dlui president al tribunalului trei acte emanate de la tribunalul din Arad, acte carți dovedesc că și acum dl Magdu este curentat și dacă n'a dat ochi cu poliția, este numai pentru că în cele 3 cazuri pentru cari s'a orânduit curentarea D-sale actele fiind puse la dosar, căci poliția nu l'găsise, s'a uitat toată treaba. Fiind însă acum dl Magdu aici și căutând să facă svon în jurul seu, desigur va avea încă de lucru cu judele de instrucție și cu tribunalul. Și nu poate nimeni garanta că va căsa și în aceste cazuri, ca în cel diutându pentru care fusese curentat și arestat. Și să presupunem, ceea ce nu admit, că D.-voastră l'ați declara vinovat pe dl Russu pentru vătămăre de onoare și calomnie. Ei bine, după ce Magdu ar fi osândit pentru faptele ce apasă asupra-i nu oare pe nedrept ar fi suferit clientul meu și cine i-ar mai putea da satisfacție pentru nedreptatea ce a îndurat?

Să vedem însă dacă trecutul dlui Magdu îi dă dreptul să ceară reabilitarea aci, înaintea curții cu jurați.

Sunt dator să fac aceasta, deoare-ce tocmai dl Magdu s'a apucat să răscolească în trecutul clientului meu.

Prima acuză este că dl Magdu a ridicat de la judecătoria cercuală din Buteni 425 fl., partea de moștenire a Savetei Raț măr. Onuț Borza. Nu i-a dat însă banii nici i a spus Savetei că i-a luat ci a plecat în România, în exil de bună voie, fără să lase un creștar bieteii femei. Aceasta, se înțelege a aflat că banii nu-s ca'n palmă. A reclamat la forul competent și după o t ani dl Magdu a fost adus, per sup, să și facă socoteală. Neamurile sale au și plătit Savetei Raț suma, ear aceasta și a retras para, bună bucură că în sfârșit și-a văzut banii. Eată cum a scăpat, în acest caz, dl Magdu de a sta și mai departe la socoteală cu tribunalul. Și încă ceva: în actul citit, alăturat actelor sub B). Magdu este absolvat invocându-se legea din 1874 (art 34, §-ul 66) și zicându-se că para ar fi fost prematură (idöelotti). S'a uitat însă un lucru: când s'a făcut para, Magdu nu mai era membru nici al unei camere avocațiale.

L'ați auzit apoi chiar pe dl Magdu mărturisind că da, a scris în schimb pe soția sa născută Teresia Borlea și că aceasta în urmă l'a pârât că a falsificat. Este oare cu putință să-l declare falsificator, dacă ea l'ar fi autorizat s'o iscălească. Dar' din contră: ajungând afacerea aceasta (vezi dosar V 1891-1002) înaintea judecătoriei, căci dl Magdu plecase în exil de bună voie lăsând cambiul în sarcina fostei sale soții

și a avocatului Barabás Béla, d-na Teresia Borlea a depus jurământ că subscrierea ei este un fals! S'a și orânduit (sub 3622/892) curentarea în toată țara, curentarea care nici azi nu este încă sistată, ci numai uitată. Ceea-ce nu însemnează că d-sa s'a spălat de păcatul ce i-se impută.

Alt act, ce am depus în mâinile dlui president dovedește d'asemeni că este curentat și acum (act V 1891/1048) și în afacerea falsificării cambiului în care păgubiți au fost Ioan și George Cosma din Macea. Aceasta drept răsplătă că numiți i-au girat dlui Magdu un cambiu de 1500 fl., dar' din care sumă, fiind-că dl Magdu era în exil de bună-voie, bieții țărani au plătit 900 fl. și 200 spese de proces, ruinându-se astfel toată.

Și mai grav este cazul cu averea Flórel Anna, locuitoare în Macea. Aceasta și-a vândut adică 1/4 pământului P. Bulbocan. Contractul l'a făcut Magdu. S'a ivit însă pedecă la transcrierea moșiei pe numele lui Bulbocan. S'a înlăturat însă pedecă. Ce să vezi însă? Când se duce la cartea funduară, Bulbocan vede că pe temeiul unui contract mai proaspăt, pământul e scris pe numele lui Magdu. S'a început îndată proces pentru falsificare de acte publice. Flórela Anna a declarat că ea n'a vândut lui Magdu pământul, ci a scris numai o hârtie despre care avocatul a zis că-i plenipotență, în realitate însă Magdu o pusese să scrie contract... Și până azi, afacerea aceasta (vezi dosar V 1891/869) stă ca sabia lui Damocle asupra capului lui Magdu.

În exil de bună-voie a plecat apoi Magdu și cu cei 433 fl. ai clientei sale Ana Negruț și 42 fl. ai lui Petru Varga. Ii ridicase dela casa orfanală în 1886 dar până în 1889, când a fugit, nu s'a socotit. Se va socoti însă de aci încolo, căci și în afacerea aceasta (V 1890/591 există ordinul de curentare.

E numai o întâmplare abea explicabilă, cum deși la pasivul său are asemenea acte, dl Magdu se mai poate bate aici în piept că are atâtea și atâtea procese. La tot cazul este însă t merar, că știindu-se cu atâtea la pasiv, d-sa în loc de a tăcea în satul unde s'a stabilit și unde oamenii așa se vede, erau să arunce vël peste trecutul d-sale, d-sa vine aici și într'un mod arogant atacă onoarea clientului meu pentru-că îl admoniașe în chip destul de blând.

Așa vrea să fie reabilitat, spălat de păcate? Aceasta însă nu aici se poate și nu prin osândirea d-lui Russu, ci acolo unde afacerile sunt puse pe drumul cercetărilor legii. Până ce se va spăla însă acolo, să rabde, dacă provocând tot d-sa, i-se aruncă în față trecutul și să se bucure că cei cari îl cunosc, nu vorbes despre d-sa.

Rog să-l declarați nevinovat pe clientul meu Russu Șirianu.

Magdu s'a sculat și zdrobit pe puternicul rechetor al distinsului avocat Dr. Lazar, abea a mai putut îngâna câteva vorbe, tăgăduind ceea ce i-se impută, deși actele doveditoare erau pe masa tribunalului.

Dl Dr. Aurel Lazar încheiând părarea a zis numai atât: „Din ce spuse și din purtarea dlui Magdu d-nii jurați vor judeca dacă d-sa fost vătămător în onoare și huliți articolul incriminat. Un lucru rog numai să aveți în vedere: Magdu a spus, anume citând un articol al lui Hock János, ca nu e deapsa, ci păcatul săvârșit desonorează. Ei bine, dl Magdu a știut până acum să încungiure pedeapsa; vă rog să judecați dacă a săvârșit păcatul ce clientul meu i-a imputat“.

Presidentul Milye pune apoi mătoarele întrebări, la care jurii au răspuns:

1. Publicațiunea incriminată prinde calomnie? 6 da, 6 nu.
2. Acuzatul este el autor publicațiunii incriminate? 12 da.
3. Este acuzatul vinovat de liectul vătămării de onoare? 5 da, 7 nu.
4. Publicațiunea incriminată prinde vătămăre de onoare? 11 da, 1 nu.
5. Vinovat este acuzatul de liectul vătămării de onoare? 5 da, 7 nu.

Prin urmare tribunalul achită d. Russu Șirianu ear d. Magdu osândit să plătească 160 coroane de proces.

ceea-ce privește chestia națională, alt caracter. Alt avânt?

Noi nu învinovățim însă pe nimeni! Ne gândim numai ce șgomot ar face, ce probe de „tradare“ ar fi pentru „autorizați“ scrisoale ziarului francez, dacă la putere ar fi dl Sturdza?!

Impăcarea oeho-germană.

Sub comisia pentru tratativele de împăcare între Cehi și Germani a ținut ieri ședință, în Viena, sub presidența lui Dr. Fuchs, presidentul Reichsrathului. Acesta a propus următoarele:

Se va alege o comisie permanentă cu scop să se încredințeze relaționează unul proiect de lege privind la folosirea limbii cehice și germane în oficii. Proiectul să fie gata în șapte săptămâni. Dacă comisia aceasta n'ar pute să cadă de acord, guvernul e dator să reguleze afacerea îndată pe cale de ordin mișcare.

Se crede însă că Germanii nu vor primi această propunere, asupra căreia azi ori mâine sub-comisia va fi chemată a se pronunța prin votare.

Războiul din Transvaal.

Burii victorioși. — Noi mobilizăm. Complicațiuni. —

Astăzi și foile oficioase engleze recunosc că la Modder-River generalul Methuen departe de a fi învins, ci a suferit înfrângere și pe d'asupra a mai intrat și în capcana Burilor. Eată telegramele mai noue.

Londra, 5 Dec. De Marșă trecută cenzura nu mai permite nici un fel de telegramă particulară.

In chip oficios se anunță că vasul „Ismore“, care ducea trupe în Africa, la 30 Noemvre s'a lovit de stâncă în apropierea golfului St. Elena. Trupele din fericire au ajuns la țerm, ca și însă sunt pe vapor.

Toate zările publice știri grave despre situația din Capland. Africanderii toți au trecut la Buri. Astfel „Standard“ primește știri că toți locuitorii provinciei Versterstadt, vre-o 2300 luptători, au trecut la Buri.

D'asemeni și fermerii cu trecere, își manifestează simpatia pentru Buri.

La vâzută lumina zilei. În schimb au apărut în același an la Sibiu „Pilde filosoficești“ și „Vieșă și pildele prea înțeleptului Esop“, — care se pot considera ca un rezultat al activității acelei societăți. Nu mai puțin în direcția aceasta a fost lucrat un Calendar din 1797 cu un mare cuprins de învățături morale și de instrucțiuni dietetice pentru cele 12 luni. 2)

Motivele, care au zădărnicit și această treia încercare, nu sunt cunoscute. Intervenția morții lui Gerasim Adamovici probabil a fost un motiv de căpetenie.

Aceste sunt cele dintâi încercări de ziaristică română. Ele conștin cu începuturile culturii noastre peste tot și pe lângă chestiunii, ce-am arătat, ne dovedesc, că obârșia ziaristică română este Sibiu. Dacă ca mic și de tristă figură urmași la Sibiu au astăzi, după o suta și mai bine de ani, marit întemeietorii ai culturii și ziaristică noastre.

II Ch nădi.

(Va urma.)

Bruxella, 5 Decemvrie. Ziarele publice amănunte despre barbaria Englezilor. Martori oculari povestesc că soldații englezi jefue morții, răniții și pe prizonieri, tăindu-le chiar degetele pentru a le lua inelele.

Leids, reprezentantul Transvaalului, va adresa o notă de protestare către toate puterile.

NOUTAȚI

Arad, 5 Decemvre 1899.

Afacerea liceului din Brașov. Sâmbătă era să se judece la tribunalul de Ilfov (București) procesul ce Eforia (ori mai bine părintele Voina, școalelor române din Brașov intențase statului român în cunoscuta afacere cu renta. Advocatul ministerului de culte a cerut însă amânarea, dl Maioreșcu, avocatul Eforiei a consimțit și astfel procesul earăși s'a amânat.

Avisăm pe cei cari cred că s'ar mai putea susține măcar o părțică din fostul sistem mețianist, să se astempe! Dacă P. S. Sa episcopul nostru n'ar fi atât de bun, neamuri și bagaj ș'iu bine că unii cu socotelile în nerânduială și cu incorectități neiertate, ar putea să dea ochi și cu... codul penal. Cei cu păcatele în cărcă să nu stea pretențioși în calea purificării în biserică și să nu ne silească a scoate din cutia mesei documentele!

Alegerea dela Cinteiu. Sâmbătă a fost alegerea de notar în comuna Cinteiu, comitatul Arad. Românii d'acolo, sub conducerea bravului preot Iustin Iancu din Orlaca au luptat din reșputeri doar doar li se va candida Român. Fibrăul Csukay, nesocotind însă rugări, protestări și chiar cuvântul ce vicșpanul dedese în congregație, a candidat numai Unguri, pe doi protejați (Olazzi și Szkala) și un ștrohman, pe Zachariăș din Zarand, cel contra căruia d'atâta vreme se face cercetare disciplinară și criminală. Se înțelege, fibrăul a crezut că nimeni nu ar vota pentru acesta din urmă și astfel se va alege unul din cei doi protejați. Românii însă au tras dungă peste socoteala domnilor și au ales pe Zachariăș, despre care cred că și așa nu va putea să mai stea în administrație. Lecția e bine dată. Vom reveni.

Din Budapesta primim o scrisoare în care ni-se relatează lucruri interesante. Candidatul naționalist la vladicie, dl Aug. Hamșea, colindă acum, în scurt interval, pentru a doua oară pe la corifeii guvernamentali, doar doar căștigând grația mai marilor, la cas de vacanță în cercul Radnei, să fie recomandat candidat oficios. Cui prin șiretlicuri și servicii aduse, sprigunul kossuthist „Arad és Vidék“ îl are, ear sprigunul „autorizat“ l'a abonat deja aproape de un an, de gâid s'a plăconit până și lui Dedu, nu ne îndoiim că dacă ar avea și sprigunul guvernului, apoi ar și candida în cas când dl I. Beleş va fi numit notar public. Acum înțelegem de ce s'a lăbulzit pe la adunarea maghiarilor agrari, toți domni mari și de ce a toastat pentru șșpanul!

Condamnat definitiv și fără apel este fostul sistem bisericesc din eparchia Aradului. Dovadă este că mădulari fruntași cari au dat caracter eric lui Mețianu, au căzut strașnic la alegerile pentru congres. Dr. Proca n'a avut în cercul B. Comloșului nici atâtea voturi câte șș numere pe d'gete. Protopopul Giorgia căzută nu numai el, dar în cercul unde a fost pus de fo-tul episcop a căzut și distinsul dl Dr. T. Popescu, vrednicul avocat, născut și crescut în Buteni și unde tatăl seu un șir lung de ani

a fost notar comunal, lăsând unanime reșete. Cu toate aceste simpatii, alegătorii dorind să rupă cu fostul sistem, au ales pe amicul nostru Dr. I. Suci. Cât despre dl T. Ceonter, care a candidat în două cercuri, a căzut, în cât suntem siguri nici că-l va mai veni pofta să candideze vreodată. Astfel, în cercul Aradului, unde socrul seu este protopop, față de aproape 800 voturi ale amicului nostru R. Ciorogariu, a întrunit ceva peste o sută de voturi, ear la Radna față de 1098 voturi ale dlui I. Beleş a întrunit (șș nu rideți!) 22 voturi... deși „Controla“ publicase circulațiunile și apele în favorul dlui Ceontea.

Nici măcar la revedera nu le mai putem zice!

Cum se face „Enciclopedia“. D. Dr. Aug. Bunea, canonic, scrie următoarele în „Unirea“:

„Rugat de Redacțiunea „Enciclopediei române“ am scris pentru această publicațiune un articol despre „biserică română greco-catolică“.

Redacțiunea la început nu a găsit nimic în articolul meu, ce nu s'ar pute publica, căci cu câteva zile înainte de tipărire, mi-a comunicat „perietura“ articolului, scoasă în doplină consonanță cu manuscriptul meu.

Primind acum fascicolul 17 din „Enciclopedie“ ved cu surprindere, că în articol: „Greco-catolică, biserică română“, nu numai nu se publică tot ce am scris eu, ci și în ceea-ce se publică se fac astfel de schimbări, cari eu nu le pot aproba.

Dacă onorabila redacțiune mi-ar fi comunicat și mie mai înainte schimbările, ce voia să le facă în articolul iscălit de mine și eu le-aș fi aprobat, sau dacă articolul schimbat s'ar fi publicat fără iscălitura mea, nu mă simțiam îndemnat a mai scrie aceste șire.

Dar' ca eu să port cu iscălitura mea responsabilitatea pentru aserțiunile, cari nu sunt ale mele, și chiar contrare adevărului, cred că nici redacțiunea „Enciclopediei“ nu o poate aștepta dela mine.

Din textul original care l public mai la vale, se va convinge ori ce cetitor ne-preocupat, că nu am scris nimica injurios sau vătămător pentru biserică greco-orientală, și prin urmare din punctul acesta de vedere articolul meu se putea publica ne-schimbat, fără ca cineva să fie îndreptățit a face imputări întemeiate redacțiunii. Ear' după ce eu mi am pus și iscălitura la articol, de sine urmează, că pentru toate aserțiunile mele din punctul de vedere al adevărului istoric, eu aveam să port responsabilitatea, și nu redacțiunea.

Nu voiesc să arăt, că toate schimbările și omisiunile efectuate de redacțiune sunt nemotivate, ci mă mărginesc a releva numai acele pașe, în cari s'au făcut schimbări în contra adevărului, și într'un chip compromiștor pentru mine.

Urmează apoi dovedirea ciopărtirii articolului ce trimise dl Diaconovich. Suntem siguri, că directorul „Enciclopediei“ ear va spune că în lipsa lui d'acasă, boro boața a fost făcută — de astădată de Ilie Moga, căci chestiile teologice fratele Ilie le regulează la „Enciclopedie“.

Negrolog. Mult știmatul jude de la tribunalul din Arad, Nyiró Géza, a fost crud lovit prin moartea neașteptată a soției sale născută Gizela Blaska, mamă a patru copilași. Inmormântarea defunctei s'a făcut ieri după amezzi, asistând la acest act funebru toți magistrații de la tribunal, în frunte cu presidentul, apoi o mulțime de avocați, între ei și cel Român aproape toți, precum și alte persoane de distincție, între cari și vicșpanul comitatului. Judele Nyiró se bucură adecă în cercuri largi de cea mai deplină considerație, fiind unul dintre cei mai distinși și buni judecători. Trimitem și noi sincere condolențe.

Omorit cu dragostea. Fericit om este dl Z-gre, directorul fundațiunii „Zsiga“ din Oradia-Mare. Simpaticul tiner Lascu îl declară mai alaltăeri în „autorizată“ om cu „onoarea neclintită“. Vulturul, numărul mai recent, îl ia de asemeni în apărare, lăudându-l. Acum, hop și „Controla“ în care Taichă Moise eată cum îl susține: „nici când n'a reflectat cu amintirea vrenei persoane, nici când nu s'a folosit de vre-o frașă sau sofismă; nici când nu l'a atins gesticulațiunile sau amenințările unora!“ Aș scrie „generosul democrat bihorean“, căci acesta este titlul mai nou ce și a dat venerabilul nostru tăicaș.

Societatea de lectură „Petru Maior“ invita la Ședința literară festivă ce se va ține luni în 11 Decemvre n. 1899 (29 Noemvrie v. în presarea St. Andrei) în hotelul „Lukács Ferencz“ (IV. Irányi-utca 17.) începutul la 7 oare seara. — Comitetul. — Contribuțiile benevole făcute cu aceasta ocaziune în favorul societății să primesc cu mulțumită și se vor chita publice. După ședință masă comună. Programa: 1. Cuvânt de deschidere, rostit de președintele societății Aurel Cioban stud. jur. 2. Marș executat de orchestra societății. 3. Andreiu Șaguna disertațiune de Vasilie Stan, stud. fil, teolog absolut. 4. La mormântul marelui Andreiu de D. Cunțan esec. de corul societății. 5. Satira III-a (fragment) De M. Eminescu, declamată de Romul Secoșian stud. jur. 6 a) Un glas de mângăere, romanță de E. Carini; b) Șerba din Arșari esec de orchestra societății 7. „Eu“ în fața artelor disertațiune de Alexandru Bogdan stud. fil. 8. Heșcu Boccegiul Canțonetă de V. Alesandri predată de Aurel Bratu stud. fil. 9. Marș ostășesc de N. Popovici esec de corul societății. 10 a) Potetul pictor, serenadă. b) Șerba dragostei esec. de orchestra societății.

Am întrebat d'atâtea ori sub ce titlu părintele protopop Putici din Timișoara lua dela mănăstirea H. Bodrog mișoara. Nu ni s'a răspuns, deși pașa Putici cât e de mare în stomac, atât e de tare și de gură. Ni-se spune acum, că d. Putici este defensor al mănăstirii, sub acest titlu încasează mișoara. Am fi curioși să știm însă: ce rol are la o mănăstire de trei călugări... defensorul eccliesiastic?!

Moarte din spaimă. Papp Ilona din Haidu — Dorog, frumoasă ca o primăvară, era fată adoptată a lui Guró Illés și logodită cu alesul inimii sale. Aștepta pasul ultim: să se unească cu el pe vecie. N'a fost însă așa. Guró odată cu capul nu voia să se întempe această căsătorie a ficei sale adoptate, fiind că nu i convenia de loc voinicul ales de fată. Ea însă era nelădu-plecată. Guró atunci luă pușca din cuiu și săzind cu ea înaintea fetei, îi zise: „Mai bine te împușc, decât soție să te las unui bicher!“ — Și ca să i fie vorba și mai apăsată, își patul puștei de pământ și arma se sloboși. Ilona căzu moartă, ear' glonțul se hupse în grinda odăii. Fata murise de spaimă.

O domnișoară română, fată de preot, dorește cu stăruință a afla loc într'o familie română, fie pe lângă copil, fie ca îngrijitoare de casă. Se poate înfășoșa ori-când în persoană. Binevoitoarele oferte se roagă să fie adresate la administrația „Tribunei Poporului“.

ULTIME ȘTIRI

De la Chișineu. Filip, ducele de Orleans, ginerele arhiducelui Iosif, a sosit ieri cu soția și o mare suită la Chișineu, unde se vor arangia obicinuitele vânătoare mari, la care este invitată o mulțime de lume aleasă. La gară înălțit oaspeți au fost primiți de un public numeros. Românii aveau în frunte pe protopopul Dr. Trăileșcu.

Ni se pare ciudat că în numele comunei înaltul oaspe a fost salutat de fibrăul Csukay. De sigur că nu mult a înțeles prințul francez din dicți-a ungurească.

Budapesta, 4 Decemvre. Szilagyi se va duce în zilele acestea la Pojon, cercul seu electoral, unde se va pronunța și asupra cutoei.

Herczeg Ferencz, deputatul Verșetului și-a anunțat în scris eșirea din partidul liberal, motivându-și pasul, că nu vrea să voteze pentru cutoe.

CONGRESUL SOCIALIST. Paris, 4 Dec. Cu toată protestarea căpeteniilor Iaurés și Viviani, aseară în congresul socialist s'a primit cu 831 voturi contra 46 să se discute dacă socialistii trebuie să ia parte la conducerea afacerilor publice.

Editor: Aurel Popovici-Barcianu. Red. respons.: Ioan Russu Șirlianu.

2) O amănuntă apreciere a acestui Calendar put în „Quartalschrift“ V, 4. p. 376-385.

ECONOMIE.**Grâne.**

Prețurile de la 25 Noemvrie.

	Arad:	B.-Pesta
Grâu Aprilie fl.	7.10—7.30 fl.	7.93—7.94
Octomvrie	"	8.12—8.13
Cucuruz Maiu	3.80—3.90	4.92—4.94
vechiu	5.—5.20	5.20—5.50
Orz vechiu	"	5.65—6.60
nou	5.40—5.50	"
Secară Apr.	5.60—5.70	6.42—6.44
vechiu	"	6.10—6.35
Ovės Apr.	4.40—4.50	5.6—5.8
Oct.	—	4.90—5.28

Cursul pieței din Arad.

Hărțile-monete române	Cump. fl. 9-48	vând	9.52
Lire turcești	"	"	"
Imperiali (15 R. aur)	18.90	"	19.—
Ruble rusești 100 à	126.—	"	127.—
Galbeni	5.58	"	5.62
Napoleon-d'or	9.48	"	9.55
100 Marce germane	58.50	"	58.95
Livre sterling	11.90	"	12.50

Spirit:

	21 Oct.
Spirit rafinat; cu toptanu	55.50
" " cu micu	56.50
" brut cu toptanu	54.50
" " cu mic	55.50

Porci:

(Piața Steinbruch)

Ungari; greutate:		cr. p. kg.
bătrâni 320—380 kg.	40—42.	"
tineri 320—390	44—44.5	"
" 250—390	44—45	"
" până 250	45—46	"
mijlocie 240—260	47.5—48	"

La administrația**„Tribunei Poporului“**

se află în deposit spre vânzare următoarele opuri și broșuri:

„Povestea unei coroane de oțel“,
cu prețul de 75 cr., „Răsboiul
nostru pentru neatarnare“ cu 55
cr., de *George Coșbuc*.

„Teoria dramei“ de Dr. Iosif Blaga.
Prețul 1 fl. 80 cr.

„Cuvântări bis. de Massilon traduse
prin Ioan Genț. Prețul 2 fl. 50 cr.

„Lupta pentru drept“ de Dr. R. Ihe-
ring traducere, de T. V. Păcățeanu
Prețul 1 fl.

„Din vremuri apuse“ de Iudita Se-
cula, Prețul 50 cr.

„Juvenilia“, proză și versuri de
Sextil Pușcariu. Prețul 80 cr.

„Vieritul“, de Petru Vancu. Prețul
50 cr.

„Pribeag“, de I. Sceopul. Prețul
75 cr.

La facerea comandelor, cari se
vor efectua prompt, rugăm a se
adauga și spesele de porto postal.

Administrațiunea „Trib. Pop.“

Exerciții intuitive și gimnastice, ma-
nual pentru învățătorii școalelor populare
române, întocmite după plan, de Ioan Tu-
ducescu, învățător în Lipova. Ediția a III.
Prețul unui exemplar: 30 cruceri.

„Revista economică“, organ pentru
societăți financiare și comerciale. Apare
la 10 a fiecărei luni în Sibiu sub direcția
Dr-ului Cornel Diaconovici. Nrul 11
Anul I.), din 10 Noemvrie a. c. are urmă-
torul cuprins: Reforma societăților anonime.
Indicele deponenților, de C. Papp. Tablele
de mortalitate, de M. Navrea. (Continuare
și fine). Legislațiune: Budgetul anului 1900
Jurisdicțiune: Decisiuni curiale: Urcarea
capitalului social, Responsabilitatea direc-
țiunii, Pretensiuni basate pe cambii, Des-
daunarea beneficiului detras, Obligațiunea
garantului solidar, Probarea imitațiunii. De-
cisiuni ale judecătorei administrative; Șter-
gerea competenței urcate. Statistică: Recen-
semântul din anul 1900. Afaceri de dare:
Reforma dărilor, Darea de bursă, Reduce-
rea timbrului de inserate. Agricultură:
Situatiunea agricolă, Expozițiunile româ-
nești din Sibiu, Reuniune economică în
în Orăștie. Comerțiu Reputațiunea co-
merciului român. Comunicațiune: Trans-
formarea portului postal în valuta de co-
roane, Posta, telegraful și telefonul în Un-
garia în anul 1898. Industrie: Socialistii
despre legea industrială, Asociațiuni indus-
triale. Revista financiară: Situațiunea, Co-
tarea efectelor în procente. Cronică: Ne-
croleg, O nouă bancă românească, „Raco-
țana“, Post de comptabil. Epoca de aur a
Transilvaniei, Bancnotele de un florin și
crucei de aramă, Monetisările în anul
1900. Învățământul economic: Examenul
la școala agronomică de model a comita-
tului Sibiu, Stipendii pentru fitorii învăță-
tori ai școalelor economice de repetițiune,
Curs de vară pentru preoți și învățători
la școala de agricultură din Lugoj
Literatura economică: „Nouele baze ale
politicei maghiare“. — Bibliografie. Trageri
la sorți. Amortisări. Bursa de efecte din
Viena și Budapesta. Bursa de efecte din
București. Bursa de mărfuri din Buda-
pesta. Inserțiuni.

„Drepturile, datorințele și respo-
nsabilitatea membrilor de direcțiune“,
de Alfred Kormos, trad. de Constantin
Pop, funcționar la „Albina“. Carte
foarte importantă pentru membrii de
direcțiunea tuturor institutelor
bani și a ori-cărora societăți pe
Costă 1 fl. 50.

„Povestea unei coroane de oțel“,
iubitul nostru poet *George Coșbuc*, a
rut în București, în editura librăriei
Sfetea, cu o mulțime de ilustrațiuni
calate într'un text istoric-poporal, ce
extinde pe 260 pagini ale volumului în
mat octav mare, cu un tipariu frumos
cât se poate de bine îngrijit. Prețul: 1
50 bani.—Din titlul cărții încă se po-
vede, că ea cuprinde istorisirea des-
„Restatornicirea domniei românești și
iul pentru neatarnare“, scrisă anume pen-
terănim.e. Incepând dela introducere, până
pagina ei din urmă, cartea aceasta, în-
bi, este scrisă cu atâta foc și dragoste
neam, cu atâta măiestrie și farmec și
tr'o limbă atât de dulce populară, încât,
cepând odată s'o citești, n'o mai poți
din mâni până ai isprăvit-o. Și după-
cetit-o odată, din nou o ncepi și mereu
cetești și tot nu te mai saturi. — O
vărată podoabă literară și un mărgărit
neprețuit în literatura noastră populară.
serviciul, ce are să facă opul acesta
nului cărțurar nu numai în România, ci
toate țările locuite de Români,—nemăsu-
va fi. Va reinvia, unde va trebui, va po-
ța, unde este: adevăratul simț național,
birea curată de neam și de patrie, îndu-
nul spre fapte mari și glorioase și necu-
tita dragoste pentru limba strămoșească.

Calindarul nostru

pe anul visect 1900

ca prim călindar scos în tipografia noastră

a apărut tocmai acum

cu ilustrațiuni, cu un bogat și variat cuprins literar.

Prețul 30 cr.

plus 5 cr. porto postal.

Doritorii de a și-l procura sunt rugați

a se adresa la

Administrația „Tribunei Poporului“.

La comande mai mari de 10 exemplare
dăm 20% rabat.

ADMINISTRAȚIA

„Tribunei Poporului“.

A apărut în tipografia
noastră și se află de vânzare

la

Administrația „Tribunei Poporului“

sub numirea

„AMICUL POPORULUI“„îndreptător în cauze administrative și judecătorești pen-
tru poporul român“

de TITU VUCULESCU prețor,

cu prețul de 50 cr. plus 5 cr. porto postal.

O carte în adevăr folositoare pentru popor, care cuprinde sfa-
turi și învățături de foarte mare folos pentru toate trebile și
trebunțele poporului.

Administrația

„Tribunei Poporului“